

VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖS JULKISESTI RAHOITETTUIEN HENKILÖKULJETUSTEN UUDISTAMISESTA

1. Valtioneuvoston periaatepäätös

Valtioneuvosto hyväksyy 27.3.2013 tehdyn kehyspäätöksen pohjalta tämän periaatepäätöksen julkisesti rahoitettujen henkilökuljetusten uudistamistyön toteuttamisesta.

Liikenne- ja viestintäministeriö veloitetaan asettamaan ohjausryhmä, joka muodostuu asianosaisten ministeriöiden, niiden hallinnonalojen virastojen, valtiovarainministeriön, Kelan sekä Kuntaliiton edustajista. Ohjausryhmän toimikausi päättyy 30.4.2015.

Ohjausryhmän tehtävänä on:

1. vastata uudistuksen kokonaistoteutuksesta;
2. valmistella uudistukselle työsuunnitelma ja aikataulu 30.9.2013 mennessä;
3. valvoa, että uudistusten edellyttämät toimet käynnistyvät;
4. käynnistää tarvittavat kokeilut 1-3 alueella ja valvoa kokeilujen toteuttamista;
5. käynnistää tarvittavat lainsäädäntöhankkeet ja perustaa hankeryhmät säädösmuutosten valmisteluun; sekä
6. ohjata muutosten läpivientiin perustettavien hankeryhmien työtä.

Ohjausryhmä raportoi uudistusten etenemisestä säännönmukaisesti liikenne- ja viestintäpoliittiselle ministerityöryhmälle.

Liikenne- ja viestintäministeriö lähettää laajalle lausuntokierrokselle selvitysmies Paajasen selvityksen ja joukkoliikenteen rahoitustyöryhmän raportin. Ohjausryhmä saa lausuntokierroksen tulokset käyttöönsä työnsä tueksi. Uudistuksia valmistellaan avoimessa vuorovaikutuksessa. Ohjausryhmä järjestää tarvittavat kuulemiset. Työn etenemisestä tiedotetaan.

2. Johdanto

Hallitus sopi 27.3.2013 valtiontalouden kehysten vahvistamisen yhteydessä, että julkisesti rahoitettujen henkilökuljetusten uudistamistyötä jatketaan tarkoituksena tehostaa palveluiden tuottamista ja parantaa laatutasoa. Nykyisin valtion ja kuntien eri toimialat sekä Kela käyttävät vuosittain yhteensä noin miljardi euroa julkisesti hankittuihin tai korvattuihin henkilökuljetuksiin.

Päätöksen taustalla on 2012 kehysriihen päätökset ja liikennepoliittisen selonteon linjaus julkisin varoin järjestettävien henkilökuljetusten (kuten perusopetuksen koulumatkojen, sosiaali- ja terveystoimen kuljetusten, Kelan korvaamien kuljetusten sekä liikennehallinnon hankkiman joukkoliikenteen) tarkastelemisesta kokonaisuutena ja mahdollisuudesta kuljetuksia yhdistämällä järjestää ne nykyistä joustavampina ja taloudellisempina palvelukokonaisuuksina, joka turvaisi myös haja-asutusalueen joukkoliikennepalveluja.

Liikenne- ja viestintäministeriö asetti 2012 kehysriihen päätösten mukaisesti selvitysmiehen selvittämään joukkoliikenteen ja muiden julkisin varoin toteutettavien henkilökuljetusten yhdistämistä. Selvitysmieheksi nimitettiin diplomi-insinööri Juhani Paajanen, joka luovutti selvityksensä julkisesti tuettujen henkilökuljetusten rahoituksen ja toimintatapojen kehittämisestä¹ liikenne- ja viestintäministeriölle 31.3.2013. Julkisesti rahoitettujen henkilökuljetusten uudistaminen on myös liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan vaikuttavuus- ja tuloksellisuusohjelman kärkihanke. Hallituksen kehyspäätöksessä on todettu, että hankkeella pyritään tehostamaan palveluiden tuottamista laatusa parantaen. Hankeen tuloksena on odotettavissa säästöjä julkiselle taloudelle tai ainakin lievitystä muutoin lisääntyvien menojen kasvuun.

Joukkoliikenteen julkisen rahoituksen tarkoituksenmukaista kohdistamista ja kustannustenjakoa valtion ja kuntien kesken selvitti lisäksi erillinen liikenne- ja viestintäministeriön asettama rahoitustyöryhmä, jonka raportti joukkoliikenteen rahoituksesta² valmistui 31.3.2013. Rahoitustyöryhmä selvitti lisäksi, mitä muutoksia uudet liikenteen järjestämistavat ja yhteiskäyttöinen joukkoliikenteen järjestelmä edellyttävät joukkoliikenteen rahoitukselta talousarvion näkökulmasta sekä keinoja kannustaa joukkoliikenteen julkisella rahoituksella nykyistä palkitsevampaan ja positiivisempaan kehittämiseen.

3. Keskeiset haasteet

Selvitysmiehen selvityksessä tuodaan esille nykyisen järjestelmän haasteita henkilöliikenteen kokonaisrahoituksen hajanaisuudesta, joukkoliikenteen rahoituksen riittävydestä ja yhteiskunnan kokonaiskustannusten hallitsemattomasta kasvusta. Kunnat ja valtio tukevat nykyisin henkilöliikennettä kokonaisuudessaan noin miljardilla eurolla vuodessa, josta suuri osa koostuu erityiskuljetusten aiheuttamista kustannuksista. Jos nykyiseen kustannusten kehitykseen ei puututa, se johtaa vääjäämättä palvelutason laskuun ja omavastuiden nousuun ja loppujen lopuksi ihmisten liikkumisen estämiseen ja siten mahdollisuuteen päästä esimerkiksi sairaalahoitoon tai kouluun.

Nykyisen kehityksen syy on pääasiassa se, että avoin tuettu joukkoliikenne ei sovellu riittävän hyvin kaikille matkustajille, lakisääteisiä kuljetuksia hoidetaan erikseen ilman yhteyttä joukkoliikenteeseen tai joukkoliikenne on loppunut kokonaan rahoituksen tai matkustajien vähennyttyä. Tämän vuoksi lakisääteiset kuljetukset on jouduttu hoitamaan kalliina yksilökuljetuksina. Monet lakisääteiset kuljetukset, kuten koululaisten kuljetukset, paluukuljetukset sairaalasta ja useat vammaisten henkilöiden kuljetukset voitaisiin kuitenkin hoitaa tehokkaammin ja silti laadukkaasti, jos ne olisi koordinoitu paremmin joukkoliikenteeseen. Samalla helpotettaisiin sellaisten henkilöiden liikkumista, joilla ei ole lakisääteisiä oikeuksia kuljetuspalveluihin kuten ikääntyvän väestön liikkumistarpeita ja autottomien henkilöiden liikkumista.

Joukkoliikenteen rahoitusta kokonaisuudessaan pohtinut työryhmä puolestaan korostaa, että nykytasoinen joukkoliikenteeseen varattu määräraha ei riitä liikennepoliittisessa selonteossa ja hallitusohjelmassa lueteltujen joukkoliikennetavoitteiden saavuttamiseen. Joukkoliikenteen valtion talousarviossa oleva määräraha on pysynyt viime vuodet samantasoisena, mikä on johtanut joukkoliikennejärjestelmän heikkenemiseen erityisesti alueellisessa liikenteessä ja joukkoliikenteen rahoittamisen kustannusvastuun siirtymiseen enenevästi valtiolta kunnille. Tämä kehitys uhkaa jatkua aiheuttaen poliittisten tavoitteiden ja joukkoliikennemäärärahan tason välille yhä syvenevää kuilua.

¹ LVM julkaisu 11/2013 (<http://www.lvm.fi/web/fi/julkaisu/-/view/4145220>)

² LVM julkaisu 12/2013 (<http://www.lvm.fi/web/fi/julkaisu/-/view/4145247>)

4. Tavoitteet

Joukkoliikennettä ja muuta tuettua henkilöliikennettä tulee tarkastella laajempina henkilölogistiikan järjestelmänä niin suunnittelussa, rahoituksessa kuin käytännön palvelujen tuottamisessa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että sekä valtion että kuntien puolella henkilöliikennepalvelut, mukaan lukien kaikki lakisääteiset henkilökuljetukset, kuten Kelan korvaamat kuljetukset ja joukkoliikenne, suunnitellaan, hankitaan ja toteutetaan uudella tavalla yhtenäisenä henkilölogistiikan kokonaisuutena.

Usealle hallinnonalalle jakautuneiden henkilöliikenteen määrärahojen koordinointi tulisi kohdentaa yhdelle hallinnonalalle, joka luontevimmin olisi liikenne- ja viestintäministeriö.

Uudistustyön lainsäädännölliset esteet tulee poistaa ja lainsäädäntöä muuttaa siten, että mahdollistetaan yhteiskunnan tukemien henkilökuljetusten tehostaminen sekä joukkoliikenteen kulkutapaosuu- den ja matkustajamäärien kasvattaminen. Tämä edellyttää ainakin sekä palvelujen tuottajia että niiden tilaajia koskevaan lainsäädäntöön puuttumista. Vahvalla, joustavammalla ja paremmin kaikille sopivalla joukkoliikenteellä edesautetaan liikkumisen alueellisen ja sosiaalisen tasa-arvon toteuttamista, parannetaan liikenneturvallisuutta ja vähennetään ruuhkia sekä liikenteen ympäristöhaittoja.